

Enige Mededelings

i. v. m. die Geskiedenis van twee Erwe en 'n Straat

deur H. M. REX

III.

In 'n vorige artikel het mnr. Rex Wierda se aandeel in die optrek van die planne vir die voorgestelde Goewermentsgebou kortliks bespreek. Wierda het gou genoeg besef dat die beskikbare ruimte té klein sou wees vir die voorgestelde gebou. Op sy aandrang, ondersteun deur van Rysse, het die Regering in 1888 die oostelike helfte van Erf No. 382 (411) van C. P. Pretorius aangekoop. Die westelike helfte van Erf No. 382 (411) het mettertyd die straat wat Pretoriusstraat en Kerkplein met mekaar verbind, geword. In die onderstaande artikel gaan mnr. Rex kortliks die geskiedenis van hierdie halwe erf na.

Op die 10de Junie 1873 word die westelike helfte van Erf No. 382 (411) deur H. S. Pretorius vir £35 verkoop aan William Leathern¹⁴), wat dit op dieselfde dag weer verkoop aan Jacobus Abraham de Villiers vir £160.¹⁵) Twee maande later, op die 7de Augustus 1873, verkoop J. A. de Villiers dit weer aan die bekende Bras Piedade Pereira vir £300¹⁶), wat dit vir dieselfde bedrag op die 17de April 1877 verkoop aan Woodbine Cloete¹⁷).

Op die 16de Maart 1878 word Robert Cottle Green die nuwe eienaar van die halwe erf vir die bedrag van £550¹⁸). Tesame met hierdie transport was daar 'n diagram wat die grootte daarvan aangee as 89 vk. roedes en 54 vk. voet, met die volgende byskrif in die Erwe Register: „On this portion is a perpetual Servitude to right of way. (See Deed No. 262).”

R. C. Green en Egbert Johannes Koch en Johan Pieter Koch — lg. twee vennote van die firma Koch & Kie. — het op die 1ste Oktober 1878 'n ooreenkoms gesluit t.o.v. hulle langsmekaar geleë eiendomme: „Desiring to create a **perpetual servitude** on our respective **erven No. 411**, the property of the **first** undersigned, situate in the Town of **Pretoria**, and bounded **north** by the **Church Square**, and **south** by the **Pretorius Street**, and portion of **No. 410**, the property of the **second** undersigned, lying immediately to the **west** of the said **Erf No. 411**, we have agreed, each with the other, as follows: That the **first** undersigned shall allow a **right of way (via) Twenty four feet wide** from **Pretorius Street** to the **Church Square**, over his said **Erf No. 411** to be common to himself and the **second** undersigned and their **transferees** and also to the **public** unless at any time hereafter it shall be mutually agreed between the **first** and **second** undersigned to restrict the

Public in the enjoyment of the said **right of way**. That for the purpose of this **way (via)**, there shall be left open by the **first** undersigned a piece or strip of land being part of the said **Erf No. 411, twenty four feet in breadth**, to be measured along the **Western** boundary of said Erf No. 411 for one hundred and forty feet from the frontage on **Pretorius Street**, and continued from there the same breadth of **twenty four feet** to the frontage of **Erf No. 411 on Church Square.**"

Die eienare van Erf No. 410 het vir die voordele op hierdie wyse verkry, nl. 'n ewigdurende deurweg na Kerkplein, ooreengekom om jaarliks aan die eienaar van Erf No. 411 £54 te betaal¹⁹⁾.

Die eerste onderverdeling van die westelike helfte van Erf No. 411 het op die 16de Januarie 1889 plaasgevind, toe R. C. Green aan die Kaap de Goede Hoop Bank (Beperk) 'n klein driehoekige stukkie grond, groot 6 vk. roedes en 50 vk. voet, met 'n front aan Kerkplein, verkoop het vir £3.000, met volle reg op die servituut wat daar op die erf gerus het vir 'n straat van 24 voet wyd, vanaf Pretoriusstraat tot by Kerkplein, al langs die oostelike grens van Erf No. 410²⁰⁾.

Op hierdie besondere stukkie grond is die befaamde of berugte „Dood-kis"-gebou opgerig deur die Kaap de Goede Hoop Bank. 'n Nou gang van drie voet het die gebou geskei van die Alhambra-saal en twee reuse-akkerbome, wat met die aanleg van Pretoria deur Kootjie Vermeulen daar voor sy huis aangeplant is, en wat vir baie jare 'n sieraad van daardie gedeelte van Kerkplein was, is uitgegrawe om plek te maak vir die bankgebou²¹⁾. In die hoek van die Kerkplein het egter een van die mooi ou akkerbome bly staan, en het eers na die Tweede Vryheidsoorlog van die toneel verdwyn. As Gustav Preller bekend was met die onderverdeling van die westelike helfte van Erf No. 411 in 1888/89, sou hy nie in alle erns die volgende foutiewe bewering gemaak het nie: „Die oprigting daarvan (d.i. van die bankgebou) was moontlik deur 'n oorsig van landmeter Du Toit, wat moeite gehad het om die plein hier behoorlik uit te sny sonder te veel oortreding in die groentetuin van Kootjie Vermeulen²²⁾."

Soos algemeen bekend, het die Kaap de Goede Hoop Bank nie lank hier in Pretoria voortbestaan nie. Op die 20ste September 1890 het hy sy bedrywighede in Pretoria gestaak²³⁾, en gedurende 1891 is oorgegaan tot likwidasië van die Maatskappy en het die Kaapse Hooggeregshof uitspraak gegee dat die verskillende eiendomme van die Bank verkoop kon word²⁴⁾. Op die 27ste September 1894 het die Likwidateur van die Bank, die bg. eiendom van die Bank verkoop aan Frank Watkins vir £650, en nog steeds onderhewig aan die servituut vir 'n deurweg vir die gebruik deur die eienaars van Erwe Nos. 411 en 410 en die algemene publiek²⁵⁾. Die ou driehoekige gebou reg voor die President Theater (voorheen die Alhambra-saal) was intussen alreeds in 'n bouvallige toestand, en vir 'n tydlang was die vervoer met rytuie oor die deurweg langs die gebou verby verbied²⁶⁾.

'n Jaar daarna, op die 24ste Augustus 1895, het Watkins weer verkoop

aan William Bowness as trustee van die minderjarige kinders van Walter Williams Webster, nl. Wolston Harold en Mary Pretoria Webster, vir die bedrag van £713/10/-²⁷). Op grond van 'n bevel van die Hooggeregshof is die stukkie grond op die 3de Junie 1903 deur „reversion” toegeken aan Walter Williams Webster²⁸).

Die volgende eienaars, in die lang reeks van verwisselings, was Ludwig Carl Reck, Gertrud Reck en Elizabeth Anne Reck, wat op die 12de Junie 1920 in besit van 6 vk. roedes en 50 vk. voet gekom het deur £2,500 aan W. W. Webster te betaal²⁹).

Hierdie noordwestelike gedeelte van gedeelte A van Erf No. 411 word ten slotte op die 4de Mei 1921 deur L. C. Reck e.a. verkoop aan die Stadsraad van Pretoria³⁰), waardeur die geleentheid ontstaan het om, tesame met die res van die westelike helfte van Erf No. 411, Parlementstraat in sy huidige wydte en toestand te bring.

(Word vervolg.)

-
- (14) Tr. Akte No. 1873/811.
 - (15) Tr. Akte No. 1873/812.
 - (16) Tr. Akte No. 1873/1089.
 - (17) Tr. Akte No. 1877/323.
 - (18) Tr. Akte No. 1878/359.
 - (19) Tr. Akte No. 1878/262 by Tr. Akte No. 1878/359. Servituut geregistreer op 16/10/1878. Boek & Folio 65. Op die 21ste Oktober 1880 is die servituut m.b.t. Erf No. 420 R. C. Green gekanselleer, wat later 'n misverstand tussen Green en die Uitvoerende Raad tot gevolg gehad het.
 - (20) Tr. Akte No. 1889/147.
 - (21) „Transvaal Advertiser,” 7/4/1888 & 14/4/1888.
 - (22) Gustav S. Preller: „Ou-Pretoria,” Stadsraad & Afr. Kultuurraad van Pretoria 1938, bladsy 62.
 - (23) De Volksstem, 22/9/1890.
 - (24) De Volksstem, 16/4/1891.
 - (25) Tr. Akte No. 1894/2223.
 - (26) De Volksstem, 14/2/1893.
 - (27) Tr. Akte No. 2418/95.
 - (28) Tr. Akte No. 4419/1903.
 - (29) Te. Akte No. 9699/1920.
 - (30) Tr. Akte No. 4473/1921.